

Манасбаева А.К., 1 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарУ)
Мустафаева А., 1 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., профессор Дариебеков С.С.

ҚАЗАҚСТАНДА ШАҒЫН КӘСІПКЕРЛІКТІ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУДЫҢ РОЛІН АРТТЫРУ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҰТЫМДЫ ҚҰРЫЛЫМЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қазақстан Республикасында шағын кәсіпкерліктің аймақ экономикасын дамуын талдау оң нәтиже көрсетті. Шағын кәсіпкерлік Қазақстан Республикасында аймақ экономикасының қозғаушы күші ролін атқарады және таяудағы жылдары елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына тиімді ықпал ете алады [1].

Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың ролін арттыру және оның ұтымды құрылымын қалыптастыру міндеттері жұмсалған қаражаттың тиімділігін бағалауды қажет етеді. Бұл мәселе, оның шешімі практикалық маңызы бар, әлі де дамымаған.

Шағын кәсіпкерлікті қолдаудың тиімділігін бағалауды қамтитын сұрақтары келесідей:

- шағын кәсіпорындардың дамуын сипаттайтын көрсеткіштердің динамикасындағы үрдістерді және олардың қызметінің тиімділігін анықтау;
- барлық деңгейлерде (ЖІӨ және жалпы өңірлік өнім, бюджеттік жүйенің салық түсімі, кәсіпорындардың табысы және т.б.) әлеуметтік-экономикалық тиімділікті алу кезінде мемлекеттік қолдаудың үлесін бағалау (үлес);
- мәміле бойынша шығындар бойынша жинақтарды анықтау;
- шағын бизнесті қолдаудың әлеуметтік салдарын бағалау;
- пайда болған жағымсыз құбылыстарды анықтау және бағалау, оның ішінде қолдаудың төмен деңгейіне байланысты.

Осы мәселеге жақындаған кезде, кәсіпкерліктің тиімділігін (ұлттық және аймақтық деңгейлерде) және тар мағынада нақты кәсіпкерліктің тиімділігін (кәсіпорындар мен ұйымдарда) тиімділікпен ажырата білу керек. Сондықтан, барлық деңгейлердегі әсерді есепке алатын бірыңғай индикатордың негізінде шағын бизнесті қолдаудың тиімділігін бағалау мүмкін емес.

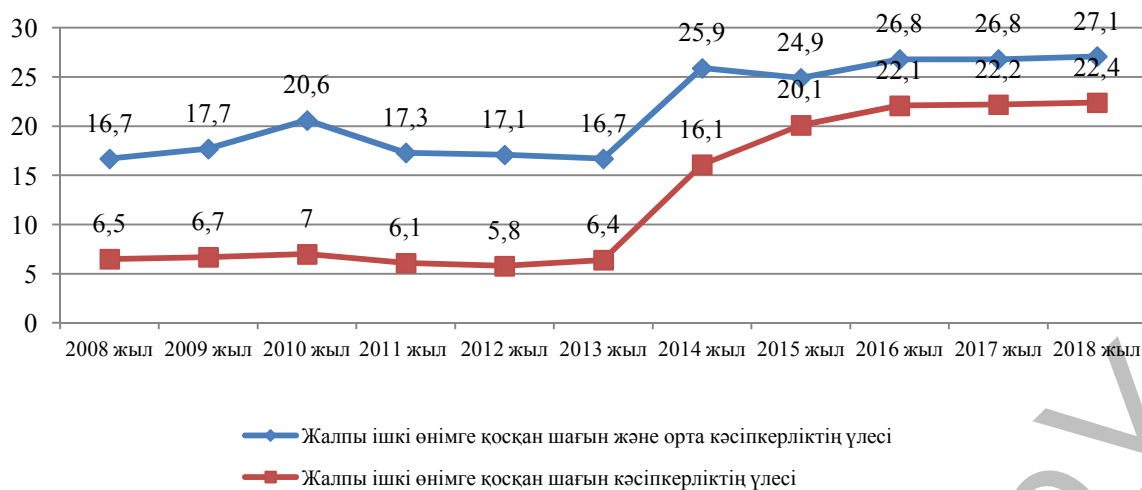
Өңірлік деңгейде шағын бизнестің тиімділігін бағалау және мемлекеттік қолдаудың тиімділігін айқындау үшін келесі индикаторлар жүйесін пайдалану қажет:

- жалпы ішкі өнімге қосқан шағын кәсіпкерліктің үлесі;
- әр тұрғынға шаққандағы ШК субъектілерінің өнім шығарылымы, мың теңге /адам
- шағын кәсіпкерліктің активті субъектілер санының ҚР бойынша 1000 адамға келетін шамасы;
- шағын кәсіпкерліктің активті субъектілер санының тіркелген субъектілер санындағы үлес салмағы
- шағын кәсіпкерлік қызметінде жұмыс жасайтын жұмыскерлердің еңбек өнімділігінің деңгейі;
- шағын кәсіпкерлікте жұмыс істейтін адамдар санының ҚР бойынша жұмыспен қамтылған барлық адамдар санындағы үлес салмағы;

Атап өтілген шағын кәсіпкерліктің тиімділігін сипаттайтын көрсеткіштерін қарастырайық.

Сонымен, ҚР бойынша жалпы ішкі өнімге қосқан шағын кәсіпкерліктің үлесінің динамикасы бойынша келесі тұжырым жасауға болады:

- шағын кәсіпкерліктің ішкі өнімге қосқан үлесінің шамасы 2014 жылдан бастап күрт өскенін көреміз, егер 2013 жылы оның шамасы 6,4 % тең болса, 2014 жылы 16,1 пайызға дейін өскен;
- шағын кәсіпкерліктің ішкі өнімге қосқан үлесінің шамасының деңгейі соңғы үш жылда бір қалыпта;
- 2018 жылдың қорытындысы бойынша, шағын бизнестің мемлекет экономикасына салымы артып келеді. Оның Қазақстанның ЖІӨ үлесі 22,4 пайызды құрады. Бұл 2008 жылғы деңгейден 3,44 (22,7/6,5) есе жоғары;
- шағын бизнес ұлттық экономиканың жаңа қозғаушы күшіне айналуға.

Сурет. ҚР бойынша жалпы ішкі өнімге қосқан шағын кәсіпкерліктің үлесі [2]

Шағын кәсіпкерліктің тиімді қолдануының келесі көрсеткіші ҚР әр тұрғынына шаққандағы ШК субъектілерінің өнім шығарылымы болып келеді, оның деңгейін ҚР бойынша шығарылған өнімнің көлемінің ҚР тұрғындарының санына қатынасы арқылы есептелген.

Әдебиеттер:

1. Чеберко, Е.Ф. Основы предпринимательской деятельности. История предпринимательства: Учебник и практикум / Е.Ф. Чеберко. - Люберцы: Юрайт, 2016. - 420 с.
2. Кәсіпкерлік қызметті мемлекеттік реттеудің 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту турал Қзақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 18 сәуірдегі № 380 қаулысы.

Мейрғалы М.А., 1 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Ержанова С.К.

КӘСПОРЫН ҚЫЗМЕТІНІҢ СТРАТЕГИЯСЫН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ТИІМДІ ТЕТІКТЕРІ

Қазіргі уақытта кәсіпорын қызметінің стратегиялық және жедел мақсаттарын байланыстыратын кәсіпорын қызметінің стратегиясын іске асырудың ең тиімді тетіктерінің бірі-көрсеткіштердің теңдестірілген жүйесі (BalancedScorecard) болып табылады:

- мәлімделген стратегиялық мақсаттарға сәйкес Компания қызметін ұйымдастыру;
- стратегиялық, жедел және бюджеттік жоспарлау арасындағы өзара байланыс;
- стратегиялық басымдықтарға сәйкес ресурстарды бөлу;
- стратегиялық мақсаттарға қол жеткізуді жедел бақылау;
- дамудың қаржылық және қаржылық емес параметрлерінің келісілуі.

BSC тұжырымдамасына негізделген еңбекті ынталандырудың ұтымды жүйесі келесі қағидаттарда құрылуы тиіс [1]:

1. оңтайлы үдерістерді құру және осы үдерістердің орташа күрделілігін құру есебінен стратегияның іске асырылуы;
2. бағалау көрсеткіштері мен еңбекақы төлеу жүйесі стратегияны іске асыруға қатысатын қызметкерлерге түсінікті болуы тиіс;
3. еңбекақы төлеу мөлшері мен кәсіпорын не нақты бөлімше қол жеткізген нәтижелер арасындағы арақатынастың теңгерімділігіне қол жеткізуге тиіс;
4. BSC негізделген персоналды ынталандыру жүйесі қолданыстағы заңнамаға қайшы келмеуі тиіс.

Еңбекті ынталандыру жүйесінің теңдестірілген көрсеткіштер жүйесімен байланысы келесі нәтижелерге әкеледі:

- жоспарланған нәтижелер (көрсеткіштер) бойынша төлеу жолымен компанияның бизнес-мақсаттарына қол жеткізуді ынталандыру);